

lietuvių pavardės, lietuviškos pavardės ir lietuviškos kilmės pavardės skirtinga samprata. S. Valentas pranešime „Senoji dvikamienių asmenvardžių prasmė“ kalbėjo apie G. Schrammo idėjos pritaikymą, tyrinėjant senuosius dvikaminius asmenvardžius, kuriuos rekonstruoti pradėjo K. Būga: juose nesunku įžvelgti ide. herojinės poezijos bruožų.

Po konferencijos išsamiai apibendrintos aptartosios idėjos: žodžio *apidėmė* reikšmės ir formos variantai, pavardžių *Oginskis, Pilsudskis* ir pan. traktuotė (lietuviškos pavardės ar lietuviškos kilmės pavardės?) ir t.t. Konferencijos tezės paskelbtos atskiru leidiniu („Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika“, Vilnius, 1996, 17 p.). Čia rasime ir negalėjusios dalyvauti M. Razmukaitės tezes „Priesaginiai Lietuvos oikonimai iš asmenvardžių“.

Skirmantas Valentas

Kelios pastabos apie tarmių tekstų kaupimą bei šnektų žodynus

Autentiški tarmių tekstai bei įvairių šnektų žodynai yra vienas svarbiausių šaltinių tirti kalbos istoriją, be jų neįmanomas joks išsamesnis diachroninis kiekvieno kalbos lygmens nagrinėjimas. Kita labai svarbi priežastis yra ta, jog mūsų tarmės pačiuose nuošaliausiuose Lietuvos kaimuose, galima sakyti, gyvuoja paskutinius dešimtmečius. Dėl žmonių persikėlimo gyventi į kitą vietą keičiasi kaimo bendruomenė, kinta ir pati kalba. Bendrinė kalba įsigali visose gyvenimo srityse, nyksta senosios kaimo realijos. Todėl taip svarbu yra užrašyti kuo daugiau senesnės kartos, kuri yra išlaikiusi šnektos fonetikos, morfologijos, leksikos bei sintaksės sistemą, tekstų. Beje, lietuvių kalbos tarmių tekstų rinkimas bei skelbimas jau turi šio kias tradicijas, plačiau žr. Z. Babickienė, (Rec. :) A. Girdešis, Taip šneka tirkšliškiai, Vilnius, 1996, – Blt XXXII (1).

Jau šis tas padaryta ir rengiant lietuvių kalbos šnektų žodynus. Regioninių tarminių žodynų pradininkas yra V. Vitkauskas. Turime jo „Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodyną“ (Vilnius, 1976); J. Petrausko ir A. Vidugirio „Lazūnų tarmės žodyną“ (Vilnius, 1985); G. Naktinienės, A. Paulauskienės, V. Vitkausko „Druskininkų tarmės žodyną“ (Vilnius, 1988).

Džiugu, kad šis sunkus (pasak žymaus lenkų leksikologo ir leksikografo V. Doroševskio, žodyno rašymas bei jo rengimas – tai irklavimas prieš vėją), tačiau labai svarbus kalbos mokslui darbas

toliau yra tęsiamas. Jau spausdinamas Zietelos šnektos žodynas, kurio iniciatorius ir autorius yra A. Vidugiris (mokslinė red. – D. Mikulėnienė). Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas išleis paminklą išnykusiai Zietelos lietuvių tarmei. Rašomas Dieveniškų šnektos žodynas, kurio pradininkas bei iniciatorius taip pat A. Vidugiris. Prie to žodyno darbo prisideda K. Morūnas, D. Mikulėnienė, L. Grumadienė ir kt. Kaupiama Pelesos šnektos žodyno karto- teka, kurią reikėtų kuo greičiau sudaryti, kol dar neišnykusi tradicinė tarmė. J. Kardelytė rašo Gervėčių tarmės žodyną. Kupiškio tarmės žodynas, kurio sumanytoja ir autorė yra K. Voslytė, jau eina į pabaigą. B. Vanagienė jau įpusėjo Mosėdžio šnektos žodyną. Iš esmės baigta kaupti didžiulė Griškabūdžio tarmės žodyno karto- teka, kurios iniciatorius A. Pupkis. Daugiausia žodžių surinko J. Augustaitis, G. Čepaitienė, J. Jurevičius, J. Švambarytė, V. Valentaitė, A. Vidžiūnas ir kt. Jau pradėtas rašyti pats žodyno tekstas.

Zofija Babickienė

MARTA RUDZĪTE

Ši gada 19. jūliją latviešu valodniekus pārsteidza skumja vēsts, kas atbalsojās arī daudzās pasaules vietās, kur nodarbojas ar baltu valodu pētniecību, – mirusi profesore Marta Rudzīte. Pēkšņi, negaidīti, pēc īsas un smagas slimības. Īpašs trieciens tas bija profesores kolēģiem Latvijas Universitātes Baltu valodu katedrā, viņas esošajiem un bijušajiem studentiem. Daudzus gadus profesore bija pavadījusi darbā ar studentiem, veltīdama tam ļoti daudz laika un pūļu, un visiem likās tik ikdienišķi un pašsaprotami, ka profesore ir sastopama katedrā vai vismaz katrā laikā sazvanāma pa telefonu. Tiklīdz radās

kāda problēma, bija tik vienkārši piezvanīt profesorei, aiziet pie viņas, pajautāt padomu vai saņemt konsultāciju, ko viņa nekad neliedza, kaut arī allaž bija aizņemta ne tikai darbā universitātē, bet arī mājās pie rakstāmgalda, kur pagāja visi brīvie brīži.

Profesore Marta Rudzīte dzimusi Ziemeļvidzemē – Valmieras apriņķa Braslavas pagastā 1924. gada 4. novembrī. 1944. gadā beigusi Mazsalacas Valsts ģimnāziju. Augstāko izglītību ieguvusi Latvijas Valsts pedagoģiskajā institūtā 1948. gadā, kur viņas skolotāji bija arī J. Endzelīns un A. Ozols, un tūlīņ sākusi savas pedagoga gaitas. No 1948. līdz 1949. g. strādājusi Cēsu skolotāju institūtā. Nopietnāk pievērsties valodniecībai M. Rudzīte sāk 1948. gada rudenī līdz ar iestāšanos toreizējās Latvijas Valsts universitātes aspirantūrā, ko nobeidz 1951. gadā. Kopš šī paša gada Marta Rudzīte sāk strādāt Latvijas Valsts universitātes Latviešu valodas katedrā, kurā, mainoties gan universitātes, gan fakultātes, gan katedras nosaukumiem, nostrādā visu savu turpmāko mūžu – četrdesmit piecus gadus. Viņa iziet visus pedagoģiskās darbības amatu kāpnes – asistente, pasniedzēja, vecākā pasniedzēja, docente (1957), profesore (1972). Šais garajos gados profesores rokās ir bijuši vai visi dialektoloģiskā un vēsturiskā novirziena baltu valodniecības kursi. Viņa docējusi latviešu dialektoloģiju, latviešu valodas vēsturisko gramatiku, baltu valodu salīdzināmo gramatiku, ievadu baltu filoloģijā, vadījusi speciālkursus latviešu dialektoloģijā, toponīmikā, tautasdziesmu valodā, senprūšu valodā. Līdzās auditorijas darbam profesore ir ļoti daudz strādājusi ar studentu studiju un pētnieciskajiem darbiem – vadīti daudzi kursdarbi, diplomdarbi, bakalaura un maģistra darbi gan par latviešu valodas dialektoloģijas, gan vēstures jautājumiem. Īpaša nozīme neapšaubāmi ir daudzajiem profesores Martas Rudzītes vadībā tapušajiem latviešu izlokšņu aprakstiem, kas līdzās FBR publicētajiem un vairākiem pēdējos gados izdotajiem ir plašākie pētījumi par atsevišķu izlokšņu valodu kopumā vai par atsevišķām to valodas apakšsistēmām.

Arī zinātniskajā darbībā profesore Marta Rudzīte ir pievērsusies galvenokārt latviešu dialektoloģijas jautājumiem. Vispirms te minama viņas 1954. gadā aizstāvētā filoloģijas zinātņu kandidāta disertācija „Ziemeļvidzemes izlokšnes Braslavā, Vecatē, Bauņos un Vilzēnos“, kas publicēta 1958. gadā¹. Tas ir pirmais tik plaši un pamatīgi izstrādātais kādas izlokšņu grupas apraksts latvie-

šu dialektoloģijā. Darbā ir gan sīki izstrādāts fonētikas apraksts, kas seko tradicionālajai shēmai, gan plašs pārskats par dažādām vārddarināšanas īpatnībām un visu vārdšķiru morfoloģiju. Te atrodami arī leksikas materiāli, kas īpaši raksturīgi Ziemeļvidzemes izlokšņiem. Visu darbu noslēdz secinājumi, kuņos izteikts pamatots viedoklis, ka aplūkotās izlokšnes, lai gan pamatā pieder vidus dialektam, tomēr veido jau pārejas posmu uz lībisko dialektu, jo sastopamas arī tam raksturīgas iezīmes.

Nākamajos gados M. Rudzīte turpina darbu dialektoloģijā. Vispirms 1956. g. sagatavots darbs studentiem „Latviešu dialektoloģijas konspekts“², tad „Latviešu izlokšņu tekstu“ krājums³, kā arī vairāki raksti. Latvijas Universitātes studentu vajadzībām M. Rudzīte sagatavo arī pirmo mācību līdzekli vēsturiskajā gramatikā, kas iznāk jau 1960. gadā⁴. Šo darbības periodu vainago 1964. g. iznākusi „Latviešu dialektoloģija“⁵, kas līdz ar karšu materiālu 1969. g. tiek aizstāvēta kā filoloģijas zinātņu doktores disertācija. Šim nozīmīgajam ieguldījumam baltu valodniecībā ir veltīts daudz uzmanības gan tūlīņ pēc tā iznākšanas⁶, gan arī vēlāk. Jāatzīmē tikai, ka „Latviešu dialektoloģija“ līdzās J. Endzelīna „Latviešu valodas gramatikai“ neapšaubāmi joprojām ir nozīmīgākais darbs, no kā smeļas informāciju par latviešu valodas izlokšņiem.

Sešdesmito gadu otrajā pusē un septiņdesmito gadu sākumā profesore publicē rakstus par atsevišķiem latviešu dialektoloģijas un arī toponīmikas jautājumiem, no kuriem liela daļa ir toreiz vēl jaunajā žurnālā „Baltistica“. Te var minēt: „Daži Salacas baseina hidronīmi“⁷ (par hidronīmiem *Santupīte, Lepurgas grāvis, Korģupīte, Ķinuma*

² Latviešu dialektoloģijas konspekts, Rīga, 1956, 105 lpp.

³ Latviešu izlokšņu teksti, Red. J. Kušķis, Rīga, 1963, 108 lpp.

⁴ Latviešu valodas vēsturiskās gramatikas lekciju konspekts, Rīga, 1960, 241 lpp.

⁵ Latviešu dialektoloģija, Rīga, 1964, 432 lpp.

⁶ Sk. piem., šādas recenzijas: J. K a z l a u s k a s, – *Baltistica*, II (2), 1966, 217–219; A. S a b a l i a u s k a s, Svarus latvių dialektologijos žingsnis, – *Baltų ir slavų kalbų ryšiai*, Vilnius, 1968, 197–198; St. F. K o ņ b u s z e w s k i, – *Acta Baltico Slavica*, VII, 1970, 328–332.

⁷ *Blt* II (2), 1966, 199–202.

¹ LPSR ZA Valodas un literatūras institūta raksti, VI, 1958, 101–256.

ezers), „Vai dukte būtu atradusies arī latviešu valodā?”⁸ (par vārdu *dukte* ‘Knicholz in Booten’ Bauņos un tā iespējamo cilmi), „oi gaidāmā *uo* vietā dažās Latgales izloksnēs”⁹ (par tādām formām kā *loboiks* ‘labāks’, *runoit* ‘runāt’, *runoiļu* ‘runāju’ u.c. Bērzigalē, Makašēnos un dažās citās izloksnēs), „Par uzsvara victu salikumos tāmnicku izloksnēs”¹⁰ (par otrajā un trešajā zīlē uzsvērtiem salikteniem, kas, pēc autore domām, atspoguļo vecāku uzsvara victu salīdzinot ar izlokšņu vairumu), „Lic. *guogis* ir la. *kūj(i)nieks*”¹¹, „Tagadnes formas ar *-n-* dažās Latgales izloksnēs”¹² (rakstā aplūkotas tādas tagadnes formas kā *pierķņu* ‘pērku’, *stumņņu* ‘stumju’ u.c. Naujenē, Izvaltā, Nirzā un salīdzinātas ar analogām formām ar *-l-* un *-n-*, piem., *pierķļu*, *stumnu* citviet Latgalē).

Līdzīgas tematikas raksti tai laikā publicēti arī izdevumos Latvijā un citviet pasaulē. Īpaši jāpiemin raksti: „Jaunākie mājvārdi Braslavā”¹³ (aplūkoti mājvārdi, to izcelsme gan no formas, gan semantikas viedokļa, konstatējot galvenās tendences), „Verba *iet* atematiskās formas mūsdienu latviešu izloksnēs”¹⁴ (par dažādām verba *iet* formām un paradigmas attīstības tendencēm, balstoties uz vairāk nekā 400 izlokšņu materiāliem), „Об одной особенности употребления предлога *пѣс* в ливонских говорах”¹⁵ (rakstā izteikts viedoklis par prepozīcijas lib. *pierast* ietekmi uz latv. *pēc* semantiku libiskajās izloksnēs, kā arī par pretējo procesu), „Par dažu Vidzemes izlokšņu vārdu cilmi”¹⁶ (sakarā ar vārdu *koiza*, *koizāt* cilmi), „*o-* celmu daudzskaitļa nominatīvs dažās Latgales izloksnēs”¹⁷ (par atšķirīgām lietvārdu un īpašības vārdu dsk. nom. galotnēm, piem., *zilī syly*, un to cilmi: izteikts viedoklis, ka formu

atšķirības pamatā ir vēsturiska atšķirība galotnēs, proti, *-i* < **-ie*, *-y* < **-ai*), „*o-* celmi ar nāšņa infiksu un *sto-* celmi Latgales dienvidaustrumu izloksnēs”¹⁸ (rakstā aplūkota *sto-* celma formu ekspansija latgaliskajās izloksnēs vēsturisko infiksālo verbu vietā, piem., *klupst* ‘klūp’, *drupst* ‘drūp’, un sniegts šo celmu verbu saraksts).

Sešdesmitajos gados aizsākas arī raksti par citu tematiku – latviešu un somugru (īpaši lībiešu) valodu kontakti. Pirmais no tiem „Latviešu un lībiešu etnolingvistiskās attiecības”¹⁹. Nozīmīgs ir 1968. g. publicētais „Somugriskie hidronīmi Latvijas PSR teritorijā”²⁰ (rakstā uzskaitīti un etimologizēti visi mūsdienās lietojamie Latvijas hidronīmi, kam var postulēt somugrisku izcelsmi). Tam seko īsāki raksti un referātu tēzes vairākiem somugristu kongresiem: „Vērojumi par Dundagas lībiešu runāto latviešu valodu”²¹ (raksturotas būtiskākās īpatnības, kas novērotas lībiešu runātās latviešu valodas vokālismā un konsonantismā), „О местных названиях в рыбацких селах окрестностей Дундаги”²² (par lībiskas izcelsmes vietvārdu dažādu adaptācijas pakāpi Dundagas apkaimēs latviešu izloksnē), „Millal oli Liivimaal veel kuulda liivi keelt?”²³, „Bemerkungen über Präfixverben im Livischen”²⁴ (par verbiem līb. *nuomaggo* ‘liegen’, *nuosilgo* ‘ausspeien’, *palasko* ‘sich verlassen auf’, *apvotto* ‘sich vornehmen’ un to semantisko avotu latviešu valodas verbos), „Lätipärast liivi morfologias”²⁵.

¹⁸ Baltu kalpu veiksmāzodžio tyrinėjimai (LKK XIV), Vilnius, 1973, 187–197.

¹⁹ [Vēstures institūta] zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par 1963. gada arheoloģiskām un etnogrāfiskām ekspedīcijām, Rīga, 1964, 16.

²⁰ Latviešu leksikas attīstība, Rīga, 1968, 175–197.

²¹ Aktuāli dialektoloģijas jautājumi, Zin. konf. materiāli, Rīga, 1973, 66–67.

²² Балтийские языки и их взаимосвязи со славянскими, финно-угорскими и германскими языками, Тезисы докл. науч. конф., посвящ. 100-летию со дня рождения акад. Я. Эндзелина, Рига, 1973, 87–90.

²³ T. K a r m u, M. R u d z i t e, – Congressus tertius internationalis fenno-ugristarum, Tallinn, 17–23 VIII 1970, Ps. I. Acta linguistica, Tallinn, 1975, 354–356.

²⁴ Lingua Posnaniensis, XXIII, 1980, 165–167.

²⁵ Congressus quintus internationalis fenno-ugristarum, Turku, 20–27 VIII 1980, Pars VI. Turku, 1981, 231–236.

⁸ Blt III (1), 1967, 105–106.

⁹ Blt IV (2), 1968, 231–245.

¹⁰ Blt VI (1), 1970, 93–115.

¹¹ Blt VII (2), 1971, 188.

¹² Blt I priedas, 1972, 135–140.

¹³ Latviešu valodas jautājumi, Rīga, 1963, 217–231.

¹⁴ Donum Balticum: To Prof. Christian S. Stang, Ed. by V. Rūķe-Draviņa, Stockholm, 1970, 418–428.

¹⁵ Взаимосвязи балтов и прибалтийских финнов, Рига, 1970, 165–170.

¹⁶ LPSR ZA Vēstis, X, 1971, 117–119.

¹⁷ Veltījums akadēmiķim Jānim Endzelīnam, 1873–1973, Red. R. Grabis, Rīga, 1972, 219–224.

Kopš septiņdesmitajiem gadiem profesore M. Rudzīte pievēršas vēl vienai tematikai – latviešu etniskās vēstures jautājumiem, pētot tos no valodas faktu viedokļa. Pirmie raksti par šo tematiku: „Проблемы этногенеза латышей по данным диалектологии“²⁶ (pieminēti nozīmīgākie pētnieki un izvirzīti daži jautājumi par izlokšņu parādībām, kas varētu norādīt uz bijušo cilšu valodu īpatnībām) un „К вопросу о селлах на правом берегу Даугавы“²⁷ (balstoties uz kopīgām īpatnībām, kas fiksētas gan Daugavas kreisajā, gan labajā krastā – kāpjošā intonācija, palatālā pārskana, personas pronomēna vsk. dat. forma *mun* u.c. – pamatota hipotēze, ka sēļi dzīvojuši arī Aiviekstes baseinā).

Līdzās šiem zinātniskajiem pētījumiem profesore turpina arī pedagoģisko darbību, un 1976. gadā iznāk mācību līdzeklis „Baltistiem noderīgie žurnāli un turpinājumi izdevumi valodniecībā“²⁸, kas sniedz izsmelšu pārskatu par visiem izdevumiem un atrodama informācija līdz pat septiņdesmito gadu vidum. Žēl, ka profesore vairs nepaspēja sagatavot jaunu šī izdevuma redakciju. Pedagoģiski nozīmīgs ir arī profesores devums sagatavojot valodas mācības grāmatu vidusskolām²⁹ (1977, 1988), ko papildina arī pirmā skrupulētās ierakstītā latviešu valodas izlokšņu paraugu kolekcija (1975).

Nemanāmāks, tomēr sabiedriski neapšaubāmi nozīmīgs sešdesmitajos un astoņdesmitajos gados ir M. Rudzītes darbs pie rakstiem latviešu valodā izdotajās enciklopēdijās „Latvijas PSR Mazā enciklopēdija“ un „Latvijas Padomju enciklopēdija“ par dažādiem valodniecības jautājumiem.

Astoņdesmito gadu sākumā profesore publicē atkal pāris rakstus „Baltisticā“ par latviešu izlokšņu jautājumiem „Arhaiski vai jaunināti supīni

dažās Latgales izlokšnēs“³⁰ (par atšķirībām infinitīva un supīna formu saknes vokālismā dažu verbu formās, piem., *c'iers'it* : *cārstu*, kas skaidrotas kā jauninājumi), „Latviešu izlokšņu sākumi“³¹ (par pārveidojumu *vys-* > *vus-* augšzemnieku izlokšnēs).

Astoņdesmito gadu vidū profesore jau strādā pie lielā vēsturiskās fonētikas grāmatas manuskripta, bet līdztekus publicē arī daudzus populārzinātniskus rakstus, kā arī zinātniskus rakstus par dažādām tēmām: „1586. gada katehisms kā latviešu valodas vēstures avots“³² (rakstā aplūkotas galvenokārt dažas īpatnējas verbu formas), „Dialekts daiļliteratūrā“³³ (par dialektāliem elementiem kā māksliniecisku paņēmieni vairāku 20. gs. latviešu darbos), „Arhaisms latviešu tautsdziesmās“³⁴ (par īpatnējām verba refleksīvajām formām, kas saglabātas tikai tautsdziesmās), „Latvijas valodnieku sakari ar Tērbatas universitāti“³⁵ (īsi par daudziem latviešu valodniecības darbiniekiem, sākot ar G. Manceli, K. Firekeru, J. Reiteru līdz pat mūsdienām, kam bijis kāds sakars ar Tartu jeb Tērbatu, kā arī par igauņu valodniekiem, kas bijuši saistīti ar Rīgu).

Šai laikā joprojām turpinās arī profesores Martas Rudzītes pedagoģiskā darbība. Studentu vajadzībām sagatavots un izdots jautājumu un literatūras norāžu krājums „Ievads baltu valodniecībā: Palīgs kursa apgūšanai“³⁶. Grāmatiņā norādītā literatūra ne vienā vien jautājumā var būt noderīga ne tikai studentiem, bet arī jau pieredzējušākiem baltu valodu pētniekiem.

1993. gadā iznāk otrs lielais profesores darbs – „Latviešu valodas vēsturiskā fonētika“³⁷, kas ap-

³⁰ BIt XIX (2), 1983, 148–149.

³¹ BIt XX (2), 1984, 161–162.

³² Valodas aktualitātes – 1985, Rīga, 1986, 17–23.

³³ Valodas aktualitātes – 1987, Rīga, 1988, 12–20.

³⁴ Symposium Balticum, A Festschrift to Honour Professor Velta Rūķe-Draviņa, Hamburg, 1990, 411–421.

³⁵ Baltu filoloģija, I, 1991, 40–45.

³⁶ Ievads baltu valodniecībā: Palīgs kursa apgūšanai, Rīga, 1991, 37 lpp. Atkārtoti izdevumi 1993. un 1994. gadā.

³⁷ Latviešu valodas vēsturiskā fonētika, Rīga, 1993, 382 lpp.

²⁶ Проблемы этнической истории балтов, Тезисы докладов, Рига, 1977, 116–117.

²⁷ Этнографические и лингвистические аспекты этнической истории балтийских народов, Рига, 1980, 159–163.

²⁸ Baltistiem noderīgie žurnāli un turpinājumi izdevumi valodniecībā, Rīga, 1976, 63 lpp.

²⁹ „Latviešu literārā valoda, tās attīstības perspektīvas”, „Latviešu literārās valodas izveidošanās un galvenie attīstības posmi”, – J. K ā r k - l i ņ š, M. R u d z ī t e, E. S o i d a, Valodas mācība, Rīga, 1977, 44–98. Atkārtots izdevums 1988. gadā.

kopo gan viņas lekciju, gan arī pētniecisko pieredzi par latviešu valodas fonētikas vēstures jautājumiem. Šī grāmata paredzēta kā mācību literatūra studentiem, tajā nav jaunu un pārsteidzošu ideju, tomēr tā ir nozīmīgs ieguldījums latviešu valodas vēstures aprakstīšanā, jo apkopo vienuviet dažādos periodiskos izdevumos un grāmatās izteiktās domas un viedokļus un sniedz arī pašas profesores uzskatus. Te plaši iztirzāts gan vēsturiski salīdzinošais, gan arī dialektoloģiskais valodas materiāls.

Arī pēc šīs monogrāfijas profesore turpina darbu pie vēsturiskās valodniecības materiāliem – top otra daļa par latviešu valodas morfoloģijas vēsturi. Paralēli uzrakstīts arī ne viens vien raksts, atsauksmes, recenzijas – par latviešu un lībiešu valodu kontaktiem: „Latviešu un lībiešu valodas savstarpējā ietekme”³⁸ (rakstā aplūkota gan lībiešu valodas ietekme latviešu valodā, gan latviešu valodas ietekme lībiešu valodā – atsevišķi skatīti leksikas, gramatikas un fonētikas jautājumi), „Latviešu un lībiešu valodas kontaktu atspulgi”³⁹ (par dažām leksiskām un arī gramatiskām īpatnībām latviešu un lībiešu valodā, kas norāda uz savstarpējiem sakariem), gan citiem jautājumiem: „Par braslaviešu leksiku”⁴⁰ (īsi uzskaitītas dažas Braslavas izloknes leksikas savdabības), „Latviešu valoda Kurzemē”⁴¹ (pārskats par Kurzemes izlokšņu īpatnībām, kas ilustrēts ar tekstu paraugiem un divām kartēm), „Sēļi un Sēlija – latviešu valodai”⁴² (par sēliskām īpatnībām latviešu valodas izloksnēs, bijušajās sēļu teritorijās Lietuvā, kā arī vecajos vēstures avotos) un citi. Iesniegts izdevniecībā arī jauns vairāku nodaļu manuskripts „Latviešu literārā valoda un tās izveide” mācību grāmatai vidusskolām.

Deviņdesmitajos gados profesore veselības dēļ pakāpeniski samazināja savu auditorijas darbu, tomēr līdz pat 1996. gada jūnijam joprojām strādāja ar kursa, bakalaura un maģistra darbiem. Vēl 18. jūnijā tika aizstāvēti pēdējie divi maģistra darbi latviešu dialektoloģijā, kas bija izstrādāti profesores vadībā, par ko viņa patiesi priecājās. Profesore, lai gan jau *emeritus* statusā, joprojām aktīvi piedalījās arī Latvijas Universitātes Senāta darbā, tāpat arī Filoloģijas fakultātes padomes un

Baltu valodu katedras sēdēs. Arī ārpus universitātes viņa vēl aktīvi veica dažādus darbus un pienākumus. Tomēr galvenais bija „Latviešu valodas vēsturiskās morfoloģijas” manuskripts, kuŗa lietvārdu, adjektīvu, numerāļu, personu pronomenu un nelokāmo vārdšķiru aprakstu profesore jau bija paspējusi pabeigt. Ar lielu nopietnību viņa domāja par verbu vēsturi, uzskatot to par vissarežģītāko jautājumu, kam būs jāvelta daudz laika. Tomēr šī laika viņai pietrūka.

Pēdējās dienās pirms savas aiziešanas profesore esot sarunājusies ar jau pirms dažiem gadiem gadiem aizsaulē aizsaulēto Filoloģijas fakultātes dekānu Reini Bērtuli un teikusi, ka laikam gan vairs nevarēšot lasīt lekcijas studentiem un to taču varot darīt jaunie kolēģi. Mēs nezinām sarunas biedra atbildi, taču mums – profesores Martas Rudzītes skolniekiem – tā vienmēr ir bijusi skaidra – profesores darbs ir jāturpina un jācēnšas apgūt tā neatlaidība un darba mīlestība, kas profesori Martu Rudzīti padarīja par vienu no vispilgtākajām personībām latviešu valodniecībā divdesmitā gadsimta otrajā pusē.

Pēteris Vanags

VALDIS ZEPAS

Dar viena per ankstyva mirtis baltistu gretose: trumpam atvykęs į tėvynę 1996 m. liepos 25 d. mirė latvių kilmės amerikiečių kalbininkas Valdis Zepas (Valdis Juris Zeps).

V. Zepas gimė 1932 m. gegužės 29 d. Daugpilyje. Dvylikametis berniukas kartu su šeima buvo priverstas palikti gimtinę. Keletą metų pralaidęs Vokietijoje, 1949 m. atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas.

1953 m. Majamio universitete (Miami University, Oxford) gavo prancūzų kalbos ir socioloģijos bakalaura laipsnį. Studijavo Ohajo universitete

³⁸ Lībieši, Rīga, 1994, 288–319.

³⁹ Baltu filoloģija, VI, 1996, 3–7.

⁴⁰ Baltu filoloģija, V, 1995, 40–43.

⁴¹ Kurzeme un kurzemnieki, Rīga, 1995, 69–75.

⁴² Latvijas Vēstnesis, 05 06 1996, Nr. 96.